

'Bespiegelingen over mijn weg naar (niet) weten...'

Zo lang als ik me kan herinneren ben ik altijd leergierig geweest. Als kind had ik een groot verlangen om de wereld om me heen (en dat wat haar oversteeg) diep te begrijpen. Jammer genoeg werd dit enthousiasme aanzienlijk getemperd door de onder klasgenoten heersende mening dat 'school' en de meeste vakken gewoon stom waren en ik dus niet zo mijn best moest doen... In deze voor mij nogal ongelukkige situatie vormde mijn leraar levensbeschouwing in de vijfde klas van het middelbaar onderwijs een groot lichtpunt. Voor het eerst ontmoette ik iemand die sprak over dingen die er voor mij wérkelijk toe deden: hij wijdde ons in in de verschillende wereldreligies, besprak moeilijke ethische thema's en moedigde ons aan om de politieke omwentelingen in Europa op dat moment (de val van de Berlijnse muur) van nabij te volgen. Als zeventienjarige nam hij me mee naar een open dag van de universiteit in Brussel en stelde me voor aan enkele van zijn filosofie-docenten. Een nieuwe wereld ging voor me open...

In navolging van dit jeugdidoel besloot ik om ook moraalwetenschappen te gaan studeren. De studie was zeker interessant. We hadden een heel breed lessenpakket van filosofie tot sociologie en psychologie en van geschiedenis tot economie. Ik nam het gretig in me op maar bleef op één cruciaal punt helemaal onbevredigd. De meeste docenten kenden hun stof wel maar slaagden er niet in die met bezieling over te brengen. Ik miste de verbinding met hoe ze zelf in het leven stonden en met wat hun vak hen als mens bracht. De interactie bleef vaak beperkt tot de (al dan niet droge) overdracht van kennis en liet me onvervuld achter.

Een volgend belangrijk moment op mijn zoektocht naar weten was het geschenk van een universiteitsvriend: een boekje over boeddhistische meditatie. Hier bleek het over een heel andere vorm van kennis te gaan, over ervaringskennis. Het innerlijk kijken en observeren van de geest om van binnenuit te ontdekken wat het is om mens te zijn, raakte me diep en gaf mijn zoeken naar een dieper weten een nieuwe impuls.

Daarna brak een periode aan van meer geëngageerde kennis. Ik studeerde ontwikkelingsstudies en internationaal recht en voedde zo mijn verlangen naar inzicht in de wereld. Dit was voor mij onlosmakelijk verbonden met actie: ik wou trouw zijn aan wat ik leerde door mee te werken aan een meer rechtvaardige wereld. Er volgden zeven jaar van hard maar bezield werken met vluchtelingen en mensen zonder papieren in Brussel.

Ondanks mijn hartstocht voor dat werk en vooral voor de mensen die ik daarmee ontmoette, werd dat geëngageerd werk me toch te veel. Een burn-out volgde. Gelukkig voelde dit al snel als een kans om weer contact te maken met mijn verlangen naar ervaringskennis, naar spirituele wijsheid. Ik volgde een zenretraite en kreeg daarin een koan aangereikt die cirkelde rondom de vraag: wat wil je wérkelijk? Schrijven, was het onmiddellijke antwoord, maar dan wel over filosofie en religie, over dat diepere zoeken naar wijsheid en betekenis.

Mijn verlangen kreeg de vorm van een beurs om een proefschrift te schrijven aan de universiteit. Dat was een ongelooflijke kans, maar op een bepaalde manier ook een beproeving. Ik wou nu eindelijk ten diepste onderzoeken wat ik allemaal wou weten en dat was heel veel! Het eerste jaar las ik vol overgave alles wat op mijn pad kwam, gaande van filosofie en psychologie tot religie en mystiek. De kernvragen daarbij waren: wie is de mens ten diepste en hoe kunnen we tot inzichten komen die er werkelijk toe doen in dit leven?

Mijn lijf wou echter, na de burn-out, nog niet helemaal mee en ik voelde dat ik vooral van heel 'mentale' of intellectuele kennis heel snel moe werd. Zou er iets mis zijn met mij of was wat ik voelde toch waardevol? Gelukkig vond ik in zowel het stoïcisme als het boeddhisme - de twee tradities die ik in mijn proefschrift onderzocht - herkenning en handvaten. Zij hadden het beide op hun manier over het je slechts richten op kennis die je eigen wezen transformeert en die je toont hoe je goed en wijs kan leven. Beide tradities formuleerden ook scherpe kritiek op nodeloos theoretisch gediscussieer of op intellectuele twistgesprekken. Dat gaf me de bevestiging dat ik niet gek was en de moed om - op mijn eigen ritme - ook de moeilijke filosofische boeken te doorworstelen die ik nodig had om een academisch proefschrift te kunnen afleveren.

Op dit moment heb ik het geluk dat ik aan de Hogeschool voor Geesteswetenschappen in Utrecht vakken kan doceren waar mijn hart naar uit gaat: antieke filosofie, kosmologie en boeddhisme. Het is een school waar een verlangen naar kwaliteit samengaat met een openheid voor het spirituele. Maar ook hier voelt het als een uitdaging om los te komen van veel kennis te willen overdragen. Ik voel dat ik als het ware mag 'zakken' in het lesgeven, zodat ik steeds meer vanuit mijn eigen existentiële ervaring en bezieling kan spreken. In dat proces begin ik gaandeweg ook meer te begrijpen over de aard van het vrouwelijke weten en wordt dit me steeds dierbaarder.

Ik besef steeds meer dat 'het vrouwelijke weten' eerder vertrekt vanuit zijn, vanuit ontvankelijk zijn voor wat je aan ingeving en inzicht te binnen kan vallen. Terwijl het mannelijke denken (los van de concrete mannen of vrouwen die het gebruiken) meer gericht lijkt te zijn op het controleren en bemeesteren van de werkelijkheid. En dat is uiteindelijk ook zo gek nog niet. Het mannelijke is immers vooral naar buiten gericht, het wil ageren in de wereld en iets uiterlijks tot stand brengen. Het vrouwelijke is meer naar binnen gericht, wil koesteren en beschermen en vanuit haar eigen diepte tot wijsheid komen.

In dit groeiend inzicht voel ik het verlangen om beide benaderingen dichter tot elkaar te brengen, zowel in mezelf als in de wereld. Er mag naar mijn gevoel meer evenwicht komen tussen het vrouwelijke ontvankelijk zijn en het mannelijke willen weten en ageren. Als onze kennis meer en meer zou kunnen ontstaan vanuit ontvankelijkheid, doordrenkt van eenvoud en openheid, dan zou het handelen in de wereld dat daaruit volgt wellicht minder schadelijk zijn voor mens en wereld.

Ik besef ook steeds beter dat het er niet om gaat de wereld te willen be-grijpen. Het gaat erom de wereld en de mens (met mezelf als primair 'onderzoeksubject') helemaal toe te laten en zorgvuldig te kijken hoe het echt is. Vanuit een open kijken, vanuit de stilte van het niet willen bemeesteren, komt er dan vaak spontaan in-zicht, een woord dat me hoe langer hoe juister voorkomt. De waarheid (en vanuit het relativisme van de postmoderne filosofie is het bijna heiligschennis dat ik dat woord hier zomaar gebruik) van hoe de dingen zijn, wordt niet begrepen maar gezien. Dat sluit aan bij een oude eerbiedwaardige traditie die, in navolging van Plato, kennis beschouwt als het zien van de ware aard van de werkelijkheid.

Doordringen tot de diepte van de werkelijkheid was wat ik als kind of jonge student al wou, maar op de een of andere manier voelde dit als een veel te groot project. Ik heb het me maar met mondjesmaat - en vooral via intuïtieve weg - weer eigen gemaakt.

Maar willen doordringen tot de diepste aard van de werkelijkheid is nogal wat, hoe zit het dan met het niet-weten dat spiritueel gezien zo hoog in aanzien staat? Ik vermoed dat de

relatie tussen wijsheid en niet-weten een van de paradoxen is die altijd zullen blijven bestaan. Als je denkt dat je weet, of nog erger, als je zeker weet dat je weet, komt er bijna onmiddellijk een soort arrogantie of beheersing bij kijken. Terwijl het 'niet weten' vooral verwijst naar een toestand van eenvoud en loslaten en die daardoor - paradoxaal genoeg - de ruimte schept waarin ons dingen kunnen invallen. Niet-weten verwijst ook naar het besef dat het diepste mysterie van het leven uiteindelijk ondoorgrondelijk, of beter, ongrijpbaar blijft. Zo gezien zou dit 'niet-weten' steeds deel moeten uitmaken van ons verlangen naar weten. Het houdt ons op de aarde en gaat menselijke overmoed en verwaandheid tegen.

We moeten immers goed beseffen dat we - als onlosmakelijk deel van het geheel - niet de pretentie kunnen hebben om het geheel te overzien 'zoals het is'. Dat zou alleen maar kunnen vanuit het perspectief van dat geheel. Maar we kunnen wel trachten steeds meer openheid voor en overeenstemming met dat geheel te bereiken door er ons innerlijk op af te stemmen. Wat het zoeken naar die innerlijke afstemming betreft, voel ik me vooral schatplichtig aan het boeddhisme: het diepste inzicht kan je niet zomaar bereiken met onze geest zoals die gewoonlijk is, gevuld met begeerte en afkeer. Het is nodig hart en geest te zuiveren om helder te kunnen zien. En daar zijn we wel een leven zoet mee. Het is als het afpellen van de lagen van een ui, we kunnen steeds weer een patroon van grijpen of afkeer doorzien en loslaten, steeds op een subtieler niveau. En ondertussen zien we de werkelijkheid steeds helderder.

In dat steeds helderder zien van de werkelijkheid is er één inzicht dat me bijzonder dierbaar is: het besef dat ons diepste zelf en de oergrond van de werkelijkheid niet gescheiden zijn maar op mysterieuze wijze één of verbonden zijn. Je kan aanvoelen dat dat zo is (of niet), maar je kan het nooit bewijzen. En hoe het precies zit blijft een mysterie, we kunnen er nooit helemaal de vinger opleggen. Wat wij helemaal zouden kunnen uitleggen kan immers nooit datgene zijn wat aan alles ten grondslag ligt. Maar we hoeven het niet uit te leggen, besef ik steeds meer, we hoeven het alleen te ervaren omdat we het ten diepste zelf zijn. Kennis van de diepste werkelijkheid is daarom misschien meer een ervaring dan een weten. En als het een weten is, is het een weten van het hart of de ziel, niet van het verstand. Dat groeiende inzicht is voor mij een inzicht dat me vrij(er) maakt en diepe vreugde schenkt. Eindelijk aangekomen bij een weten dat wél vervullend is...